

Nr 295.

Av herr **Bergqvist m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter m. m.

I fråga om omfattningen av folkskollärarytbildningen under budgetåret 1937/1938 har Kungl. skolöverstyrelsen i skrivelse den ¹⁰/₁₁ 1936 föreslagit, att utöver intagning av elever i den utsträckning, som avsetts såsom normal för den nuvarande seminarieorganisationen skulle intagas en avdelning i första klass i fyraårig linje vid seminariet i Luleå och i första klass av tvåårig studentlinje i Stockholm.

I Kungl. Maj:ts prop. nr 271 har emellertid föreslagits, att den sålunda ifrågasatta utvidgningen skulle begränsas till en examinationsavdelning och utgöras av en till Stockholm förlagd tvåårig studentlinje.

Skolöverstyrelsen har i ärendet anfört, bland annat, följande.

Erfarenheten hade visat, att den av 1932 års seminariesakkunniga förebrogta utredning, som legat till grund för 1936 års riksdagsbeslut rörande seminarieorganisationen, uppskattat lärarbehovet de närmaste åren för lågt. Det framginge av till överstyrelsen inkomna rapporter från folkskolinspektörerna, att det sjunkande barnantalet i vårt land ännu icke utövat det inflytande på folkskolororganisationen, som de sakkunniga beräknat, och att rationaliseringsåtgärder icke vidtagits i den utsträckning att de inverka sänkande på det sammanlagda behovet av folkskollärare. Givetvis hade också införandet av ett sjunde skolår på många platser ökat antalet läraravdelningar. Riksdagens beslut om obligatoriskt införande av sjuårig skolplikt komme givetvis fortfarande att i många år framåt motverka en eljest inträdande nedgång i lärarbehovet.

Det syntes alltså sannolikt, att den starka nedgång i lärarbehovet, som de sakkunniga ansett skulle taga sin början redan år 1933, och som givetvis med tiden måste bli följden av det allt lägre barnantalet och rationaliseringsåtgärder inom folkskolan, ännu under någon tid komme att låta vänta på sig.

Under sådana förhållanden vore det tydligt, att folkskollärarytbildningen måste under de närmast kommande åren ske i större omfattning än vad som ansetts normalt för den seminarieorganisation, som nu funnes, och vars kapacitet grundats på de sakkunnigas beräkningar. I sin skrivelse den 15 november 1935 hade överstyrelsen förordat en vidare organisation än vad de sakkunniga föreslagit och därjämte framhållit, att en helt annan examenskapacitet erfordrades, därest riksdagen komme att besluta införande av ett sjunde skolår. Den seminarieorganisation, som 1936 års riksdag antagit, ägde emellertid en viss elasticitet och medgäve en rätt stor ökning av exami-

nationen. Av det förut här ovan anförda framginge, att det torde bliva nödvändigt att nu använda denna möjlighet till utökning av folkskollärarytbildningen.

Enligt vad överstyrelsen på grundval av föreliggande uppgifter kunnat beräkna, skulle under femårsperioden 1936—1941 behovet av nya lärare utgöra sammanlagt $(450 + 390 + 400 + 350 + 400) = 1,990$. För att fylla detta behov kunde följande lärare påräknas:

1) De lärare, som utexaminerats år 1936	372
2) De nuvarande eleverna vid folkskoleseminarierna, vilka beräknades komma att utexamineras under åren 1937—1940 $(348 + 336 + 17 + 234 =)$	935
3) Överskott på lärare vårterminen 1936, högst	100
	Summa 1,407.

Då ett mindre antal av dessa lärare — beräknat till omkring 45 — torde komma att övergå till annan verksamhet och då alltså endast ett antal av omkring 1,360 av ovan nämnda lärare komme att stå till förfogande för att fylla nyssnämnda behov av 1,990 lärare, torde ytterligare ett antal — måhända 600 à 700 $(1,990 - 1,360 = 630)$ — lärare böra utexamineras under nämnda femårsperiod.

Då de elever, som komme att intagas i fyraårig linje år 1937, icke utexaminerades förrän år 1941, måste tydligen den nyssnämnda bristen fyllas genom intagning av elever i studentlinje åren 1937 och 1938 (utexaminerade respektive 1939 och 1940) samt i småskolläraryrrelinjen år 1937 (utexaminerade 1940). Även om samtliga föreliggande möjligheter till utexamination å nämnda linjer utnyttjades, kunde dock icke bristen helt avhjälpas.

Den intagning av elever, som överstyrelsen nu föreslog kunde icke hindra, att viss brist på lärare måhända skulle uppstå redan under läsåret 1939—1940. För att hindra detta skulle flera studentavdelningar behöva intagas år 1937, en åtgärd, som överstyrelsen emellertid ansett sig icke kunna förorda, då tillräckligt antal sökande till flera avdelningar, än vad överstyrelsen ovan föreslagit, kanske icke kunde påräknas. Till de två manliga studentklasser — i Karlstad och Linköping — som intagits år 1936, hade nämligen antalet sökande nätt och jämnt överstigit antalet disponibla platser, under det att ett tillfredsställande antal sökande anmält sig till den kvinnliga studentklassen i Stockholm. Visserligen vore att märka, att de nya bestämmelserna rörande tvåårig studentlinje icke blivit för allmänheten bekanta förrän i början av juli månad. Många studenter, som eljest måhända sökt sig till sådan linje, hade därför icke haft kunskap om de utbildningsmöjligheter, som funnits, andra hade icke på den korta tid, som återstått till inträdesproven, kunnat medhinna erforderlig komplettering av sin studentexamen. Men även om det därför vore att hoppas, att tillströmningen till studentlinjen under kommande år skulle bliva bättre än år 1936, hade överstyrelsen icke vågat föreslå — utöver de ordinarie fem studentavdelningarna

— mer än en avdelning, nämligen i Stockholm, där man under alla förhållanden torde kunna påräkna tillräckligt antal sökande. För att dock i viss mån motverka den befarade lärarbristen, hade överstyrelsen föreslagit intagning av en extra avdelning av den fyraåriga linjens första klass i Luleå. *Det hade med ledning av föreliggande siffror varit fullt försvarligt att föreslå ytterligare ökning av intagningen å fyraårig linje, men då siffrorna på lärarbehovet för de år, som icke låge oss allra närmast, vore mycket osäkra, hade överstyrelsen icke vågat föreslå ytterligare åtgärder för examinationens höjande.* — Att den föreslagna parallellklassen förlades till Luleå vore lämpligt ur den synpunkten att det — såsom framginge av det föregående — *synes vara behöfligt med en ökad examination i Norrland.*

Även om, såsom statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framhållit, alla beräkningar rörande i framtiden erforderligt antal folkskollärare måste bära ovisshetens prägel, synes den av skolöverstyrelsen anförda motiveringen vara så övertygande, att ett bifall till dess hemställan om en examinationsavdelning å ytterligare 24 elever vid fyraårig linje i Luleå vore att förorda.

Vad statskontoret i ärendet anfört gentemot intagning av lärjungar i fyraårig linje, att examination i sådant fall kunde ske först 1941, synes lika väl kunna anföras till stöd för en sådan åtgärd, enär, såsom framgår av skolöverstyrelsens tabellariska sammanställning å sid. 237 i k. prop. nr 271, den beräknade bristen hösten 1941 uppgår till ej mindre än 292 lärare.

Som ytterligare skäl för bifall till skolöverstyrelsens hemställan få vi framhålla följande.

Av rektorsämbetet vid folkskoleseminariet i Luleå lämnade uppgifter utvisa, att *ingen av de åren 1934—1936 där utexaminerade lärarna saknar anställning.* Det har tvärtom i många fall visat sig omöjligt att besätta särskilt kortare vikariat med kompetenta lärarkrafter, utan jämte pensionerade lärare ha i flera fall småskollärarinnor måst anställas som vikarier i folkskola. Medan tidigare ingen nämnvärd arbetslöshet förekom bland lärare annat än i södra Sverige, *kan man sålunda tala om lärarbrist i Norrland.*

Det måste vidare betraktas som i hög grad sannolikt, att denna brist kommer att under de närmaste åren bli ännu mer accentuerad, om icke elasticiteten i den av 1935 års riksdag beslutade seminarieorganisationen utnyttjas på sådant sätt, att ökat examinationsbehov tillgodoses genom utbildning i övre Norrland. Det är i förevarande avseende särskilt tre omständigheter, som påkalla uppmärksamhet: de höga födelsetalen i övre Norrland, småskollärarinnornas ersättande med folkskollärare eller folkskollärarinnor i samband med den däruppe förhållandevis omfattande förändringen av mindre folkskolor till egentliga folkskolor och den av föregående års riksdag beslutade utökningen av lärotiden i folkskolan med ett sjunde folkskoleår.

På grundvalen av födelsesiffrorna i riket 1927—1934 och med användande av i 1932 års seminariesakkunnigas betänkande införda tabeller har verkställts en beräkning av antalet barn i skolåldern i de skilda länen 1941. Resultatet av denna undersökning återges i följande tabell.

Antal barn i skolåldern.

Län	1933	1941
Stockholms stad	43,765	38,975
Stockholms län	36,258	26,143
Uppsala län	18,972	14,493
Södermanlands län	25,754	18,625
Östergötlands län	41,995	32,280
Jönköpings län	32,086	24,740
Kronobergs län	21,809	17,656
Kalmar län	32,054	26,660
Gotlands län	7,848	7,103
Blekinge län	20,797	17,729
Kristianstads län	35,858	30,155
Malmöhus län	67,189	54,343
Hallands län	21,012	15,775
Göteborgs och Bohus län	60,374	48,647
Älvsborgs län	42,524	33,392
Skaraborgs län	32,890	26,269
Värmlands län	37,970	29,164
Örebro län	28,360	18,615
Västmanlands län	21,937	16,388
Kopparbergs län	34,859	25,151
Gävleborgs län	41,201	31,797
Västernorrlands län	42,957	35,321
Jämtlands län	21,142	16,613
Västerbottens län	35,714	31,877
Norrbottnens län	35,117	34,957

Av denna sammanställning framgår, att *medan Norrbottens län 1933 i fråga om antalet barn i skolåldern intog tolfte platsen bland rikets län jämte Stockholms stad, kommer det 1941 att intaga femte platsen.* Det framgår vidare, att medan i hela riket antalet skolpliktiga barn nedgått med 20 % från 1933, *blir minskningen i Norrbottens län endast 0.5 %.*

I fråga om av skolväsendets tillstånd i Norrland påkallade organisatoriska förbättringar må erinras om att medan i hela riket cirka 2 % av folkskolebarren undervisas i mindre folkskolor, är motsvarande tal för Norrlands vidkommande ej mindre än 16 %. Skolväsendets utveckling i övre Norrland kännetecknas ej minst därav, att dylika mindre folkskolor förändras till egentliga folkskolor. Men varje sådan förändring medför behov av folkskollärare i stället för småskollärarinnor.

Slutligen erinras därom, att i Norrbotten finnes sjunde skolår för närvarande inrättat helt i ett och delvis i ett skoldistrikt, att flerstädes utredningar och förslag om lärotidens utökning föreligga och att även därigenom ett merbehov av lärare på folkskolestadiet uppstår. I detta sammanhang bör även observeras, att lärotidens utökning med ett sjunde skolår sannolikt kommer att påskydda mindre folkskolors omvandling till fullständiga folkskolor.

Det ovan anförda torde få anses bestyrka, vad skolöverstyrelsen anför, att

en utökning av examinationen är erforderlig i övre Norrland för tillgodose-
ende av dess behov av folkskollärare.

Det torde icke heller böra råda någon tvekan om att denna ökade utbild-
ning bör förläggas till Luleå. Seminariebyggnaden är avsedd för dubbla fy-
raåriga linjer och är bland de tre rymligaste i riket. Knappast i någon del av
landet är det av sådan betydelse som i övre Norrland, att lärarkallets utövare
äga den förtrogenhet med miljön, som den infödde förvärvat, emedan länet
intar en särställning bland rikets provinser i fråga om avstånd, folkslag, språk
och näringsliv. Och i regel är det endast infödda lärare, som ej betrakta en
verksamhet i Norrbotten som mer eller mindre tillfällig, medan söderifrån
kommande lärare gärna söka sig tillbaka nedåt landet. Denna strävan att få
sin tjänstgöring förlagd söderut förmärkes i icke ringa utsträckning även
bland Norrbottens lärare, varför antalet examinander vid norrländska semi-
narier bör sättas något högre än landsändans behov, för att detta skall bli
säkerställt.

Därtill kommer, att ungdomen i särskilt Norrbotten på grund av länets
ringa utvecklade näringsliv och dess kulturella isolering har förhållandevis
svårt att finna utkomst, varför en om också tillfällig utvidgning av semina-
rieorganisationen där uppe är av betydelse med hänsyn till att en utbildnings-
anstalt, varom här är fråga, drar till sig ungdom, som icke haft tillfälle att
erhålla undervisning i läroverk, och dymedelst förhjälper densamma att göra
en värdefull insats i samhällslivet. Såsom i det föregående visats, motsvarar
seminarieorganisationen i Norrland ej denna landsändas behov av lärare,
och förskjutningen i födelsetalen gör denna disproportion, såvitt nu kan be-
dömas, för framtiden ännu mera påtaglig. Det kan sålunda icke heller ur
nu anförda synpunkt anses lämpligt, att Norrland, och särskilt övre Norr-
land, skall fylla sitt lärarbehov i större utsträckning söderifrån, och att be-
gåvade ungdomar ej minst från norrländska bonde- och arbetarhem sålunda
skola gå miste om utbildningsmöjligheter genom att utökningen av organisa-
tionen förlägges till i dessa avseenden gynnsammare lottade landsändar. Och
när såsom här är fallet, en av skolöverstyrelsen föreslagen tillfällig utvidg-
ning av seminariet i Luleå icke skulle medföra en motsvarande indragning
söderut, utan såväl den föreslagna avdelningen i Stockholm som den i Luleå
av den högsta sakkunniga myndigheten på området anses i och för sig be-
hövliga, och när vidare, såsom av skolöverstyrelsen och även av oss här
ovan påvisats, att ökat antal avdelningar är av behovet påkallat framför allt
i Norrland, synes skolöverstyrelsens förslag i denna del vara väl förtjänt av
bifall, i all synnerhet som på grund av befintliga organisatoriska och andra
anordningar en parallellavdelning skulle ställa sig förhållandevis billig, vil-
ket även framgår av vad vederbörande departementschef i annat samman-
hang anført å sid. 314 i ifrågavarande proposition.

Vi få under åberopande av vad ovan anförts sålunda hemställa,

att riksdagen måtte med ändring av det av vederbörande
departementschef i förenämnda ärende förordade förslaget

besluta, att intagning skall ske 1937 jämväl av en parallellavdelning till den fyraåriga linjens första klass vid folkskoleseminariet i Luleå.

Stockholm den 7 april 1937.

O. Bergqvist.

C. I. Asplund.

P. Sandström.

D. Hansén.

C. Fr. Carlström.
